

Fabian ANDRUSZKIEWICZ
Uniwersytet Opolski
Wydział Przyrodniczo-Techniczny
fabian@uni.opole.pl

Danuta KULIK-GRZYBEK
Uniwersytet Opolski
Wydział Nauk Społecznych
danon36@op.pl

EDUKACJA USTAWICZNA DETERMINANTEM ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie. Artykuł jest próbą ukazania znaczenia edukacji ustawicznej jako zjawiska inherentnie stymulującego i determinującego zrównoważony rozwój. W pracy podkreślono istotność edukacji ustawicznej jako elementu wpisującego się w nurt tzw. procesu Lifelong Learning popularyzującego i upowszechniającego uczenie się i zdobywanie nowych kompetencji przez całe życie. W artykule zaakcentowano również nieodłączny wymiar edukacji ustawicznej jako czynnika sprzyjającego inkluzji społecznej jednostki, zapobiegającego jej wykluczeniu i marginalizacji, a tym samym warunkującego wdrażanie założeń polityki zrównoważonego rozwoju na poziomie nie tylko lokalnym czy regionalnym, ale także globalnym. Ponadto wskazano możliwe przeszkody uniemożliwiające lub spowalniające proces edukacji ustawicznej jednostki.

Słowa kluczowe: edukacja ustawiczna, zrównoważony rozwój, uczenie się przez całe życie, inkluzja społeczna

CONTINUING EDUCATION AS A DETERMINANT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. The article is an attempt to show the significance of continuing education as a phenomenon inherently stimulating and determining sustainable development. The work emphasizes the importance of permanent education as an element of the Lifelong Learning process popularizing and disseminating constant learning and acquiring new skills. Moreover, the article accentuates the immanent aspect of ongoing education as a factor supporting the social inclusion of the individual, preventing the exclusion and marginalization and thus conditioning the

implementation of the assumptions of sustainable development, not only at local or regional but also at global level. In addition, possible obstructions that prevent or inhibit the process of the person's continuing education are indicated.

Keywords: continuing education, sustainable development, lifelong learning, social inclusion

1. Pojęcie zrównoważonego rozwoju i założenia z nim związane

Ramy zrównoważonego rozwoju opierają się na dążeniu państwa do uzyskania wielowymiarowej harmonii i ładu uwidaczniających się zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym, wraz ze współbieżnym poszanowaniem bogactw naturalnych. W literaturze funkcjonuje wiele sformułowań odwołujących się do pojęcia zrównoważonego rozwoju. Stefan Kozłowski odnosząc się do określeń utożsamianych z ww. rozwojem, precyzuje: „Ekorozwój (*ecodevelopment*) oznacza rozwój oparty na kryteriach przyrodniczych. (...) Rozwój zrównoważony (*sustainable development*) jest to rozwój rozumiany integralnie w sensie ekologicznym, kulturowym i ekonomicznym. Jest to więc ujęcie szersze względem ekorozwoju. (...) Rozwój trwały (samopodtrzymujący się) jest stosowany najczęściej w kategoriach ekonomicznych”¹. Ujmując powyższe zagadnienie holistycznie, podkreśla on, że rozwój ten „oznacza konieczność zachowania równowagi w środowisku przyrodniczym i technicznym, a także równowagi duchowej człowieka. Rozwój zrównoważony oznacza pomyślność ekonomiczną nienarażoną na załamania i kryzysy, równowagę międzypokoleniową, międzyludzką i międzyregionalną. Oznacza to więc ciągły, sprawiedliwy rozwój obejmujący wszystkich ludzi”².

Osiągnięcie powyższej równowagi przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów naturalnych stanowić będzie międzygeneracyjne dziedzictwo, które ma szansę stać się źródłem eudajmonii oraz prosperity w horyzoncie działań obecnych i przyszłych pokoleń. Aby było to możliwe, niezbędne było usankcjonowanie w drodze aktów normatywnych założeń dotyczących racjonalnego gospodarowania bogactwami naturalnymi, tworzenia warunków do rozwoju gospodarczego, sprzyjania inkluzji społecznej i ogólnie pojętego rozwoju jednostki. W tym celu idea zrównoważonego rozwoju została uregulowana już w art. 5 ustawy zasadniczej, stanowiąc tym samym immanentny element materii konstytucyjnej oraz indyktor i wykładnik polityki państwa w tym obszarze: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”³.

¹ Kozłowski S.: Przyszłość Ekorozwoju. Lublin 2005, s. 49.

² Ibidem.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

2. Edukacja ustawiczna jako determinant zrównoważonego rozwoju i źródło podnoszenia jakości kapitału ludzkiego

Asumptem, a zarazem dźwignią warunkującą realizację założeń zrównoważonego rozwoju jest kapitał ludzki, który predestynuje do dobrostanu płynącego z tegoż rozwoju. Im większa świadomość jednostki dotycząca uwarunkowań akcelerujących wzrost ekonomiczny, sprzyjających ekorozwojowi i przeciwdziałających społecznej ekskluzji, tym realniejsza wizja nieprzerwanego urzeczywistniania założeń polityki samopodtrzymującego się rozwoju. Brak wiedzy, odpowiedniego wykształcenia czy kwalifikacji stanowią elementy inhibicyjne, spowalniające i uniemożliwiające realizację wspomnianej polityki. Dlatego też niezbędne było uregulowanie w aktach normatywnych założeń rządu determinujących i sprzyjających wdrażaniu idei rozwoju zrównoważonego. W obszarze edukacji jest to między innymi art. 1, pkt. 11 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*: „System oświaty zapewnia w szczególności: upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej”⁴. Propagowanie tej wiedzy, rozbudzanie prospołecznych i proekologicznych zachowań opartych na zasadach praworządności ma mieć miejsce na każdym etapie kształcenia i życia. Stąd też istotne znaczenie mają postawa i zaangażowanie rodziny oraz otoczenia dziecka, zarówno na etapie przedszkolnym, jak i szkolnym, tworzące *pro futuro* fundamenty społecznie i gospodarczo wymaganych i cenionych zachowań jednostki. Na tych podwalinach człowiek dorosły będzie budował karierę zawodową i z nich będzie czerpał (lub nie) motywację do swojego ciągłego rozwoju i kształcenia. Dzieje się tak dlatego, że kapitał intelektualny społeczeństwa budowany jest od najmłodszych lat życia obywateli, a jego kluczowe dla wdrażania założeń zrównoważonego rozwoju znaczenie podkreśla konstatacja zawarta w rządowym raporcie *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe* z 2009 r.: „Tempo i trwałość procesu konwergencji Polski z najbardziej rozwiniętymi krajami Europy i świata zależą od tego, czy i w jakim stopniu będzie on oparty na kapitale intelektualnym”⁵. Aby kapitał ten rozwijał się wielotorowo i ulegał ubogaceniu, na każdym etapie życia jednostki niezbędne jest jego ustawiczne, całożyciowe wyposażanie w zaktualizowaną wiedzę i kompetencje warunkujące pomyślne funkcjonowanie w podlegającej nieustannym przemianom rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Jest to możliwe dzięki idei edukacji ustawicznej, definiowanej w literaturze między innymi jako „trwający przez całe życie proces kształcenia ogólnego i zawodowego”⁶. Jednym z elementów tej edukacji jest według Franciszka Bereźnickiego samokształcenie będące „w istocie procesem indywidu-

⁴ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.

⁵ Boni M. (red.): *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*. Kancelaria Premiera Rady Ministrów, Warszawa 2009, s. 205, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Aktualnosci/seniorzy/badania%20aktywne%20starzenie/pl_2030_wyzwania_rozwojowe.pdf, 14.03.2017.

⁶ Wróblewska W.: *Autoedukacja studentów w uniwersytecie – ujęcie z perspektywy podmiotu*. Białystok 2008, s. 61.

alnym, który jednostka podejmuje samodzielnie i dobrowolnie, pod wpływem określonych motywów i dla zaspokojenia własnych potrzeb, najczęściej w zakresie rozwoju umysłowego”⁷ i które „przygotowuje jednostki do kształcenia ustawicznego, do procesu ciągłej edukacji obejmującej całe życie człowieka i służącego jego rozwojowi i twórczemu udziałowi w życiu i kulturze. Idea edukacji ustawicznej bazuje na samokształceniu i rozwój społeczeństwa informacyjnego zależy od jego upowszechnienia”⁸. Kształcenie ustawiczne przyczyniając się do permanentnego rozwoju jednostki, wypełnia tym samym założenia zrównoważonego rozwoju, który ma na celu doskonalenie się człowieka, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i podnoszenie wartości kapitału ludzkiego, dzięki któremu możliwy jest wzrost gospodarczy, a tym samym poprawa jakości życia każdego obywatela. Jak podkreśla Antoni Jeżowski: „Kapitał ludzki odgrywa istotną rolę we współczesnej teorii wzrostu gospodarczego, a empiryczne dowody zdecydowanie podkreślają kluczową rolę edukacji w rozwoju gospodarczym. Wysoki poziom kapitału ludzkiego jest niezbędny w zaawansowanych procesach produkcji towarów i usług, a także innowacyjności nowych produktów i procesów”⁹. Tylko poprzez zwiększenie nakładów na edukację i badania możliwe jest stworzenie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki gwarantującej dynamizację rozwoju przyszłych pokoleń.

3. Edukacja ustawiczna jako zjawisko sprzyjające inkluzji społecznej

Edukacja ustawiczna stanowi inherentny element współczesnego rynku pracy, którego imperatywem jest nieustanna aktualizacja, modernizacja i adaptacja posiadanej wiedzy i umiejętności. Wiedza ta, zwłaszcza w sferze nowoczesnych technologii, w krótkim czasie okazuje się przestarzała i aby uniknąć zawodowej ekskluzji, należy ją ciągle pogłębiać i nabywać nową. U podstaw tego procesu leży element wolicjonalny jednostki, jej motywacja do uczestnictwa w dodatkowych kursach i szkoleniach, często w ramach wykraczających poza zinstytucjonalizowaną edukację formalną. Źródeł tej motywacji należy szukać zarówno w życiu prywatnym jednostki, w którym często dominują chęć rozwoju osobistego oraz podnoszenie statusu społecznego, jak również – a może przede wszystkim – w aspekcie zawodowym gdzie głównymi czynnikami stymulującym do ustawicznej edukacji są między innymi: zmieniające się zapotrzebowanie rynku, akcelerująca wielowymiarowa technicyzacja i cyfryzacja różnych aspektów codziennej egzystencji, konieczność zawodowej rekwalfikacji i reorientacji czy też powrotu na rynek pracy po dłuższej przerwie, spowodowanej np. urlopem wychowawczym czy chorobą pracownika. Oprócz elementu wolicjonalnego

⁷ Bereźnicki F.: *Dydaktyka szkolna dla kandydatów na nauczycieli*. Kraków 2015, s. 97.

⁸ *Ibidem*, s. 101.

⁹ Jeżowski A.: *Przyszłość europejskiej edukacji*, [w:] Rękawek A. (red.), „Dyrektor Szkoły”, nr 6, 2011, s. 16.

istotne jest „umiejscowienie” jednostki w strukturze aktywności zawodowej. Powyższą korelację przywołali także Konrad Turek oraz Barbara Worek w publikacji *Kształcenie po szkole. Na podstawie badań instytucji i firm szkoleniowych, pracodawców i ludności zrealizowanych w 2014 roku w ramach V edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego*. Autorzy wskazali na związek zachodzący między przynależnością do danej grupy społecznej a zaangażowaniem w nieobligatoryjne formy kształcenia. Podkreślili, że w badanym przez nich okresie: „w nieobowiązkowych kursach i szkoleniach (innych niż BHP i przeciwpożarowych) uczestniczyło:

- 17% pracujących,
- 11% bezrobotnych,
- 8% nieaktywnych zawodowo”¹⁰.

Z powyższego wynika, że idea ciąglego doksztalcania się jest zjawiskiem najbardziej rozpowszechnionym wśród osób już aktywnych na rynku pracy natomiast najmniej wśród osób nieaktywnych zawodowo. Dlatego też Unia Europejska „wspiera też koncepcję kształcenia ustawicznego, przez całe życie (Lifelong Learning Programme – LLP), zorientowaną na osoby dorosłe, zwłaszcza te nieaktywne zawodowo bądź przedwcześnie opuszczające rynek pracy. Doksztalcanie tego rodzaju jest najbardziej zaawansowane w krajach skandynawskich, gdzie ponad 40% zatrudnionych uczestniczy w różnych formach edukacji nieformalnej”¹¹. Zwiększenie udziału osób dorosłych w zdyswersyfikowanych formach kształcenia ustawicznego pozwoliłoby na przeciwdziałanie marginalizacji jednostki niejednokrotnie wykluczanej ze społeczności z powodu nieobecności na rynku pracy, braku umiejętności znalezienia zatrudnienia, niedopasowania kompetencyjnego i związanego z tym braku możliwości uzyskania środków do życia. Stąd edukacja ustawiczna wpisując się w ideę uczenia się przez całe życie (Lifelong Learning – LLL), włączając dotychczas nieaktywne lub wykluczone jednostki do społeczności osób nabywających nową wiedzę i umiejętności, niejednokrotnie syntetyzuje te jednostki ze środowiskiem osób aktywnych zawodowo, które z kolei wiedzę tę transferują, doskonalą, upowszechniają i przekuwają w nowe miejsca pracy. Edukacja ustawiczna, poprzez kursy, warsztaty, szkolenia czy seminaria, aktywizuje osoby dorosłe oraz starsze, stanowiąc podwaliny polityki ageingowej państwa wspierającej inkluzję społeczną wspomnianych kohort demograficznych. Zgodnie z *Perspektywą uczenia się przez całe życie* z 2013 r.: „Polityka na rzecz uczenia się przez całe życie: polega na promowaniu i wspieraniu dobrej jakości uczenia się w każdym wieku, w różnych formach i miejscach oraz na potwierdzaniu efektów uczenia się w systemach kwalifikacji, stawia osoby uczące się w centrum, a miarą jej skuteczności są kompetencje

¹⁰ Turek K., Worek B.: *Kształcenie po szkole. Na podstawie badań instytucji i firm szkoleniowych, pracodawców i ludności zrealizowanych w 2014 roku w ramach V edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego* Edukacja a rynek pracy – tom III. PARP, Warszawa, 2015, s. 8, <https://bkl.parp.gov.pl/publikacje-139-artykul.html>, 28.04.2017.

¹¹ Wojtaszczyk K.A., Jakubowski W. (red.): *Europeistyka. Podręcznik akademicki*, tom 2. Warszawa 2012, s. 90.

i kwalifikacje osób – niezależnie od drogi na jakiej zostały osiągnięte, realizowana jest we współpracy rządu, samorządu terytorialnego, pracodawców, pracobiorców, organizacji obywatelskich, podmiotów oferujących kształcenie i szkolenie”¹². Zaangażowanie jednostek w edukację ustawiczną stanowi papierek lakmusowy rozwoju gospodarczego. Skutkuje wyższym poziomem wykształcenia, a „wyższy poziom wykształcenia łączy się z wyższym poziomem umiejętności podstawowych i przekłada się na wyższe wskaźniki zatrudnienia”¹³. Zatrudnienie stwarza możliwość uzyskania dochodu i poprawy jakości życia, sprzyjając inkluzji społecznej, rozwojowi duchowemu i samodoskonaleniu się jednostki. Edukacja ustawiczna jest także odpowiedzią na problemy związane ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa – umożliwia i warunkuje aktywność zawodową i intelektualną osób starszych, realizując założenia polityki senioralnej, a tym samym przeciwstawiając się zjawisku ageizmu i związanego z nim wykluczenia społecznego.

4. Bariery na drodze edukacji ustawicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju i sposoby na ich pokonanie

Kluczowymi inhibitorami zwiększenia udziału edukacji ustawicznej w celu przysłużenia się ogólnie pojętemu samopodtrzymującemu się rozwojowi są: brak lub zbyt niski poziom społecznej świadomości i wiedzy o imperatywie nabywania nowych kompetencji i umiejętności, również po opuszczeniu szkolnych murów. Brak elementu wolitywnego w kontynuowaniu nauki wynika także ze środowiska, z którego wywodzi się jednostka. Jeżeli w rodzinnym domu, w otoczeniu społeczności lokalnej lub na początkowym etapie edukacji formalnej potrzeba dążenia do somorozwoju i samodoskonalenia się jako wartości autotelicznej nie była wystarczająco wzmacniana, jednostka ta nie percypuje konieczności kontynuowania nauki na dalszych etapach życia. Ponadto absolwenci szkół opuszczając mury szkoły średniej czy uczelni wyższej, niejednokrotnie kierują się przeświadczeniem, że edukacja, którą otrzymali stanowi „produkt” kompletny, który wystarczy im na drodze do kariery zawodowej i którego nie trzeba udoskonalać. Wydaje im się, że to pracodawcy powinni zabiegać o ich umiejętności i kompetencje a nie oni powinni zabiegać o nowe kwalifikacje. Na powyższy brak uzmysłowienia sobie wagi i znaczenia kształcenia ustawicznego wskazują również Sławomir Iskierka, Janusz Krzemiński, Zbigniew Weźgowiec: „Najistotniejszym problemem związanym z kształceniem ustawicznym wydaje

¹² Perspektywa uczenia się przez całe życie. Załącznik do uchwały Nr 160/2013 Rady Ministrów z dnia 10 września 2013 r., Warszawa 2013, s. 7, https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/01/pIII_2013_09_10_zal_do_uchwaly_rm.pdf, 15.03.2017.

¹³ Komisja Europejska, Monitor kształcenia i szkolenia 2016 Polska. Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2016, s. 12, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-pl_pl.pdf, 21.03.2017.

się być wciąż jeszcze zbyt mała świadomość znacznej części społeczeństwa o konieczności *uczenia się* przez całe życie. Dotyczy to zwłaszcza osób zatrudnionych w tych sektorach gospodarki, które pozornie są poza obszarem najintensywniejszych zmian technologicznych. Jednak w dobie globalizacji ten chwilowy zastój może być bardzo iluzoryczny. Zmiany mogą nastąpić bardzo gwałtownie, a wtedy tylko osoby umiejące szybko się przekwalifikowywać będą w stanie funkcjonować na rynku pracy¹⁴.

Analizując determinanty aktywności edukacyjnej dorosłych Barbara Worek oraz Konrad Turek podkreślili: „Według analiz kluczowymi czynnikami o charakterze indywidualnym różnicującymi zaangażowanie w kształcenie pozaformalne i samokształcenie była sytuacja na rynku pracy i poziom wykształcenia. Nie bez znaczenia były również wiek (lub etap kariery zawodowej) i płeć. Przede wszystkim częściej kształciły się osoby pracujące, rzadziej bezrobotne, najrzadziej zaś nieaktywne zawodowo. We wszystkich tych grupach wraz z poziomem wykształcenia, rosło prawdopodobieństwo aktywności edukacyjnej. Nieco wyższe wskaźniki zaobserwowano także w środkowym okresie kariery zawodowej, podczas gdy w okresie przedemerytalnym zazwyczaj one spadały. Prawdopodobieństwo stałej aktywności było najwyższe wśród osób w wieku około 30 lat (sięgało 20%), po czym systematycznie spadało, osiągając wartości poniżej 10% w grupie wieku 50-59/64 lat¹⁵. Z przytoczonych informacji wynika, że barierą do podejmowania aktywności w sferze kształcenia jest brak aktywności zawodowej. Osoby pracujące częściej uczestniczą w kursach doskonalących ich umiejętności lub pozwalających na nabywanie nowych kompetencji czy też umożliwiających rekwaliifikację oraz reorientację zawodową. Zwrócono również uwagę na płeć. W tym przypadku należy podkreślić, że ze względu na konieczność sprawowania opieki nad dziećmi kobietom niejednokrotnie trudniej jest uczestniczyć w dodatkowych formach doksztalcania się, zwłaszcza jeśli organizowane są one poza miejscem zamieszkania lub po godzinach pracy zawodowej i generują dodatkowe koszty związane z zapewnieniem w czasie kursu czy szkolenia opieki nad małoletnimi. B. Worek i K. Turek również wskazali na powyższą barierę na drodze do edukacji ustawicznej, podkreślając, iż obowiązek kobiet związany z opieką nad potomstwem „wyraźnie obniża aktywność edukacyjną biernych zawodowo kobiet¹⁶”.

Kolejną przeszkodą na drodze realizacji założeń zrównoważonego rozwoju poprzez edukację ustawiczną są wciąż zbyt niskie nakłady na samą edukację, badania, a także rozwój: „Nakłady na badania i rozwój w Polsce są ponad trzykrotnie niższe niż średnia europejska¹⁷. Dopóki nakłady te nie zostaną odpowiednio zwiększone i implementowane na rzecz

¹⁴ Iskierka S., Krzemiński J., Weźgowiec Z.: Wykorzystanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych w procesie kształcenia ustawicznego, [w:] „Dydaktyka Informatyki”, nr 8, 2013; Piecuch A., Furmanek W. (red.): Informatyka wspomagająca całożyciowe uczenie się. Rzeszów 2013, s. 32.

¹⁵ Worek B., Turek K.: Uczenie się przez całe życie – „akcelerator” rozwoju, [w:] Górnjak J. (red.): Polski rynek pracy – wyzwania i kierunki działań na podstawie badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2015. PARP, Warszawa-Kraków 2015, s. 84, <https://bkl.parp.gov.pl/publikacje-142-artykul.html>, 28.04.2017.

¹⁶ Ibidem, s. 90.

¹⁷ Boni M. (red.): op.cit., s. 212.

gospodarki konkurencyjnej i innowacyjnej, dopóty znaczna część osób nie będzie chciała zajmować się ogólnopojętą działalnością naukową i badawczą. Nie bez znaczenia w podejmowaniu edukacji ustawicznej pozostaje miejsce zamieszkania. Osoby pochodzące z terenów wiejskich, ze względu na odległość ośrodków szkoleniowych, często mają do nich utrudniony dostęp i w efekcie zniechęcają się do podjęcia dodatkowej aktywności edukacyjnej.

Z danych Komisji Europejskiej wynika, że „wskaźnik uczestnictwa dorosłych w uczeniu się przez całe życie w Polsce zmniejszył się do 3,5 % w 2015 r. i znajduje się znacznie poniżej średniej UE wynoszącej 10,7 %. Uczestnictwo jest przeważnie najniższe wśród osób, które najbardziej potrzebują podniesienia umiejętności, tj. osób z wykształceniem podstawowym, osób w wieku powyżej 50 lat i osób nieaktywnych zawodowo”¹⁸. W przypadku osób o niskich kwalifikacjach oraz osób dłużej nieaktywnych zawodowo często następuje zjawisko „odsuwania w czasie” konieczności podjęcia lub kontynuowania edukacji na kolejnych etapach życia czy kariery. Powoduje to narastanie zniechęcenia, „zaległości” i przepaści między wiedzą i kompetencjami aktualnie wymaganymi i niezbędnymi a ich zdezaktualizowaną formą. Zniechęcenie to częstokroć intensyfikowane jest, zwłaszcza w przypadku osób starszych, zjawiskiem analfabetyzmu cyfrowego i obawą przed podjęciem nowego wyzwania w postaci choćby rozpoczęcia kursu on-line. Ponadto efektywność ustawicznego doskonalenia się częstokroć ulega pomniejszeniu wskutek implementacji metod nauczania niedopasowanych do wieku i sposobu przyswajania wiedzy osób uczących się. W efekcie osoby te są niejednokrotnie sceptyczne w stosunku do podejmowania prób samodoskonalenia się w drodze ustawicznej edukacji i przerywają rozpoczęte kursy oraz szkolenia lub – wykazując się pasywnością – niechętnie biorą w nich udział. Barięą bezspornie utrudniającą realizację założeń zrównoważonego rozwoju jednostki poprzez ustawiczne doskonalenie jest przede wszystkim zły stan zdrowia i niejednokrotnie związana z nim niepełnosprawność uniemożliwiająca uczestnictwo w niektórych formach doskonalenia się. Stąd też w edukacji ustawicznej kluczową rolę mają szansę odegrać technologie informacyjno-komunikacyjne ułatwiające nabywanie wiedzy na odległość poprzez choćby kursy e-learning.

W celu pokonania wymienionych barier konieczne jest między innymi: tworzenie ośrodków szkoleń i oferty edukacyjnej szerzej docierających do terenów wiejskich; współpraca pracodawców ze środowiskiem naukowym; szkolenia motywacyjne dla pracobiorców oraz pracodawców, mające na celu uzmysłowienie im potrzeby i zysków płynących z uczenia się na każdym etapie życia. Sprzyjać temu mogą wskazane przez B. Worek i K. Turek rozwiązania systemowe, do których należą: „zmiana modelu finansowania szkoleń i działań rozwojowych, opracowanie Polskiej Ramy Kwalifikacji i tworzenie powiązanego z nią Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji, który ma stwarzać możliwości potwierdzania kwalifikacji zdobytych poza systemem kształcenia formalnego”¹⁹.

¹⁸ Komisja Europejska: op.cit., s. 7.

¹⁹ Worek B., Turek K.: op.cit., s. 89.

Rozwiązania te mają na celu podniesienie rangi kompetencji zdobywanych w drodze kształcenia ustawicznego, a tym samym szerszą uznawalność certyfikatów potwierdzających nabyte umiejętności. Kolejnym sposobem na pokonywanie barier w partycypowaniu jednostek w różnych formach uczenia się przez całe życie, wskazanym przez wspomnianych autorów, mogą być „popytowe instrumenty finansowania działań rozwojowych: bony szkoleniowe mogące się przyczynić do zwiększenia podmiotowości i odpowiedzialności klientów korzystających z usług szkoleniowych, zarówno osób indywidualnych, jak i przedsiębiorców”²⁰.

Jednakże fundamentalnym czynnikiem umożliwiającym pokonywanie barier, jakie stają na drodze edukacji ustawicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju, jest zwiększenie świadomości społecznej na temat korzyści płynących z ciągłego doksztalcania się. Stąd kluczową rolę odgrywają akcje informacyjne sprzyjające promocji uczenia się przez całe życie. Kluczowe jest także monitorowanie jakości kursów, szkoleń czy warsztatów oferowanych dla osób dorosłych na każdym etapie ich kształcenia, tak aby oferta edukacyjna była dostosowana do wieku uczestników, wykonywanego zawodu, już posiadanych umiejętności i zróżnicowanych stylów uczenia się.

5. Podsumowanie

Waldemar Furmanek podkreśla: „Doskonalenie świata ujawnia się w ubogacaniu i przebudowie jego struktury materialnej ze względu na potrzeby człowieka i społeczności ludzkich. Jakość tej przebudowy zależy od serc i umysłów ludzi pracujących”²¹. Dlatego też aby jakość ta była jak najwyższa, oczywistym postulatem wydaje się być napełnianie wiedzą serc i umysłów tych ludzi w drodze edukacji ustawicznej na każdym etapie ich egzystencji.

W tym celu niezbędne jest wdrożenie rozwiązań systemowych zachęcających do podejmowania wysiłku związanego z często czasochłonnym i kosztownym doksztalcaniem się, jak również akcji informacyjnych podnoszących poziom świadomości na temat wagi całonizowego uczenia się dla rozwoju i inkluzji społecznej każdej jednostki. Jakkolwiek rozwój, w tym rozwój zrównoważony, może następować jedynie poprzez pracę własną i chęć doskonalenia się jednostki zapobiegające involucji nabytych umiejętności. U podstaw tego rozwoju leżą społeczna roztropność i wiedza, które czerpane są z odbywającej się przez całe życie edukacji ustawicznej i które determinują osiągnięcie nie tylko stanu homeostazy organizmu zwanego społeczeństwem, ale umożliwiają także jego stały i zrównoważony rozwój.

²⁰ Ibidem, s. 94.

²¹ Furmanek W.: *Humanistyczna Pedagogika Pracy. Praca człowieka (z aksjologicznego punktu widzenia)*. Rzeszów 2013, s. 124.

Bibliografia

1. Bereźnicki F.: *Dydaktyka szkolna dla kandydatów na nauczycieli*. Kraków 2015.
2. Boni M. (red.): *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*. Kancelaria Premiera Rady Ministrów, Warszawa 2009, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Aktualnosci/seniorzy/badania%20aktywne%20starzenie/pl_2030_wyzwania_rozwojowe.pdf, 14.03.2017.
3. Furmanek W.: *Humanistyczna Pedagogika Pracy. Praca człowieka (z aksjologicznego punktu widzenia)*. Rzeszów 2013.
4. Iskierka S., Krzemiński J., Weźgowiec Z.: Wykorzystanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych w procesie kształcenia ustawicznego, [w:] „Dydaktyka Informatyki”, nr 8, 2013, Piecuch A., Furmanek W (red.): *Informatyka wspomagająca całożyciowe uczenie się*. Rzeszów 2013.
5. Jeżowski A.: Przyszłość europejskiej edukacji, [w:] Rękawek A. (red.), „Dyrektor Szkoły”, nr 6, 2011.
6. Komisja Europejska: *Monitor kształcenia i szkolenia 2016 Polska*. Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2016, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-pl_pl.pdf, 21.03.2017.
7. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
8. Kozłowski S.: *Przyszłość Ekorozwoju*. Lublin 2005.
9. *Perspektywa uczenia się przez całe życie*. Załącznik do uchwały Nr 160/2013 Rady Ministrów z dnia 10 września 2013 r., Warszawa 2013, https://men.gov.pl/wpcontent/uploads/2014/01/plll_2013_09_10zal_do_uchwaly_rm.pdf, 15.03.2017.
10. Turek K., Worek B.: *Kształcenie po szkole. Na podstawie badań instytucji i firm szkoleniowych, pracodawców i ludności zrealizowanych w 2014 roku w ramach V edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego Edukacja a rynek pracy – tom III*. PARP, Warszawa 2015, <https://bkl.parp.gov.pl/publikacje-139-artykul.html>, 28.04.2017.
11. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.
12. Wojtaszczyk K.A., Jakubowski W. (red.): *Europeistyka. Podręcznik akademicki, tom 2*. Warszawa 2012.
13. Worek B., Turek K.: *Uczenie się przez całe życie – „akcelerator” rozwoju*, [w:] Górniak J. (red.): *Polski rynek pracy – wyzwania i kierunki działań na podstawie badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2015*. PARP, Warszawa-Kraków 2015, <https://bkl.parp.gov.pl/publikacje-142-artykul.html>, 28.04.2017.
14. Wróblewska W.: *Autoedukacja studentów w uniwersytecie – ujęcie z perspektywy podmiotu*. Białystok 2008.